

شهری که پیشتاز «مقاومت» در دفاع مقدس بود

«دزفول» ترجمانی از «ایثار» و «پایداری»

■ احمد محمد تبریزی
«ایثار» و «مقاومت» دو واژه بسیار با معنایی متفاوتند که به وقت حماسه آفرینی در کنار هم می‌نشینند تا تاریخ یک شهر را بازگو کنند. قطعا مردم هر سرزمینی که «ایثار» را به درستی ادا کنند، به خوبی درس «مقاومت» خواهند آموخت و هر گاه هر ملتی این دورا به خوبی آموخته باشد، رنگ شکست به خود نخواهد دید، چرا که «ایثار» و «مقاومت» با شکست همخوانی ندارد و از پی ایثار گری و مقاومت، ظفر و پیروزی به بار خواهد نشست. مردم دزفول در دفاع مقدس با تمام وجودشان این دو واژه را معنی کردند تا برای آیندگان ترجمانی از قداکاری و پایداری باشند. در کنار تمام سختی‌های جنگ که تک تک روزندگان در جبهه‌ها به جان می‌خریدند، «دزفول» نماد مقاومت جمعی مردم ایران از تسلیم نشدن مردم یک شهر؛ الگویی زنده از ناامید نشدن و میدان را خالی نکردن، یک معیار درست برای همیشه و برای تاریخ که به راحتی و در سخت‌ترین شرایط نباید خود را باخت و تسلیم شد. تاریخ «دزفول» به وسعت تمام ایران درس مقاومت و ایثار گری می‌دهد.

چرا دزفول

اما چرا دزفول؟ چرا در میان شهرهای کوچک و بزرگ ایران، صدام این شهر را برای بمباران پیاپی انتخاب کرد؟ مگر این شهر تاریخی و با قدمت چه داشت که یک رژیم مسلح را برای نابودی‌اش بسیج کرد؟ دزفول در جنوب غربی ایران با مساحت نزدیک به ۴۷۲۷ کیلومتر مربع در کنار رودخانه دز و در بخش‌های جلگه‌ای استان خوزستان واقع شده است. این شهر در دوران انقلاب و از همان نخستین روزهای جنگ تحمیلی نقش مهمی داشت و اگر روزندگان دزفولی در همان روزهای اول جنگ نبودند صدام از کرخه می‌گذشت و با اشغال گلوگاه خوزستان این استان سقوط می‌کرد.

روزهای اول جنگ مردم دزفول با کمترین امکانات، با دو چرخه و پای پیاده خود را به خط مقدم رساندند و طوری از شهرشان دفاع کردند که دشمن جرئت پیشروی به خود نداد. اگر این مقاومت جانانه بود و عراق، دزفول را اشغال می‌کرد، می‌توانست سه راه اندیشک را بگیرد و خوزستان را از کشور جدا می‌شد. اما با شنیدن خبر تهاجم دشمن جمعیت زیادی از مردم شهر خود را به سه راهی جاده اندیشک-اهواز رساندند و با بابل، کلنگ و تبر و حتی شمشیر، منتظر قوای دشمن شدند، بعضی‌ها هم تفنگ‌های کهنه و شکاری خود را همراه آورده بودند. جوانان با خود می‌گفتند با این آمادگی، دشمن اگر جرئت دارد، نزدیک شود.

شهر نخستین‌ها

این شهر در آن روزهای سخت نخستین، بیشترین مقاومت‌ها را انجام داد و بیشترین زخم‌ها را به صدام و ارتش بعثی زد. دزفول رکورددار نخستین‌های زیادی مثل نخستین خط پدافندی مقابل صدام یا نخستین جنگ پارتیزانی و چریکی است. صدام دل خوشی از شهر و مردمی نداشت و به فرماندهانش تاکید کرده بود که کاری کنید مردم دزفول شهر را خالی کنند. سر لشکر حسن البوری هم گفته بود کلید فتح تهران در دزفول است؛ کرانه‌های

دزفول تا مسجد سلیمان و خرم‌آباد است؛ دزفول گلوگاه خوزستان و گذرگاه جبهه‌ها و محل تقویت روحیه رزمندگان بود.

شکست دزفول، شکست کل جنگ و پیروزی دزفول، پیروزی در کل جنگ بود. صدام این را می‌دانست؛ خرم‌شهر اهمیت سیاسی و جغرافیایی برای عراق داشت و دزفول اهمیت فرهنگی و نظامی، صدام این را می‌فهمید. اگر اهواز، خرم‌شهر و آبادان اشغال می‌شدند برای صدام مهم نبود چون دزفول دروازه تهران بود، ارتباط تهران از دزفول به خوزستان شروع می‌شد. دزفول به نوعی برگ برنده جنگ بود و با تلاش اتفاقات تلخی در انتظار ایران بود.

پس افسران یعنی با این تعاریف، دزفول را یکی از اهداف جنگی شان در نظر گرفتند و می‌خواستند با تمام توان شهر را اشغال کنند. دستگاه تبلیغاتی عراقی‌ها خیلی زود کارش را شروع کرد. مرتب به جامعه رسانه‌ای دنیا اعلام می‌کرد که دزفول به تسخیر قوایش آماده شده است. آنها همچنین در جنگی روانی

برای تضعیف روحیه مردم و رزمندگان، در رادیو عراق، دزفول را یکی از شهرهای عراق جدید بر شمرند و حتی در اعلام وضعیت آب و هوای اقلیمی، دزفول را گرم‌ترین شهر عراق می‌دانستند.

قدرت مردم

مردم شهر از همان روزهای اول پی به اهمیت زادگاهشان بردند و خیلی زود برای دفاع از شهر بسیج شدند. دزفول زمان جنگ ۳۰۰ هزار نفر جمعیت داشت. بافت شهر مذهبی بود و اکثریت جمعیت شهر را افراد معتقد تشکیل می‌دادند. تعداد بالای مساجد در شهر و وجود

حوزه‌های علمیه و مراجع عظام تقلید، از دیرباز از دزفول یک شهر مذهبی ساخته بود. مردمی که در دینداری و معنویت سرآمد بودند و به

گواه رزمندگان، تمام شهر پشت هم‌دیگر بودند و در خانه‌هایشان به روی هم و به روی نیروهای جنگنده با یازد. دزفول به لحاظ پتانسیل نیروی انسانی قابل توصیف نبود. این شهر در کنار سرباز و نیروهایی که به ارتش می‌داد، به خط پدافندی مقابل صدام یا نخستین جنگ پارتیزانی و چریکی است. صدام دل خوشی از شهر و مردمی نداشت و به فرماندهانش تاکید کرده بود که کاری کنید مردم دزفول شهر را خالی کنند. سر لشکر حسن البوری هم گفته بود کلید فتح تهران در دزفول است؛ کرانه‌های

خبرنگار روزنامه آگاهی زاپس که آن زمان به مدت یک ماه است در ایران اقامت داشت، درباره مشاهدات خود از ویرانه‌های حمله موشکی به شهر دزفول گفت که معلوم نیست صدام با اینگونه اعمال کور کورانه چه چیزی را می‌خواهد ثابت کند. اگر می‌خواهد مردم را بترساند، پس از این همه حملات، اگر مردم ترسو بودند، تاکنون باید شهر را خالی می‌کردند. این موضوع باعث تعجب من است که چرا در حالی که پایگاه‌های نظامی ایران از گزند عراقی‌ها در امان است، آنان تاکنون چندین بار مردم غیرنظامی شهر دزفول را هدف گلوله‌های خود قرار داده‌اند. وی اظهار کرد اخبار مربوط به جنگ که منابع خبری ایران منتشر می‌کنند، قابل اطمینان‌تر از منابع خبری عراق است.

خبرنگار روزنامه توکیو نیز که با مشاهده صحنه‌های دلخراش عملیات تخلیه اجساد شهدا از زیر آوار به شدت متأثر شده بود، در گزارش چنین گفت: نمی‌دانم عواملن چنین جنایاتی را چه می‌توان نامید. در مدت شش ماهی که در ایران اقامت داشتم- تاکنون دو بار- شاهد چنین فجایع تلخی بوده‌ام که اولین آن در شهر همدان بود که تعدادی کودک به شهادت رسیده بودند.

شهر شهادت‌های دسته جمعی

در دوران دفاع مقدس ۱۷۶ موشک به دزفول برخورد کرده، به طوری که در میان کشورهای حوزه خلیج فارس به «بلند الصاریخ» یعنی «شهر موشک‌ها» مشهور شد. «شهر موشک‌ها»، «شهر باتک‌ها» و «شهر مقاومت» اسمی دیگری بود که رزمندگان روی این شهر گذاشته بودند. شهری که تا آن زمان زخم ۲۰۰ موشک و ۲۰ هزار گلوله توپ دشمن را به جان خریده بود و همچنان بر پا و استوار بود. در کنار این تعداد بالای موشک‌ها، ۲ هزار و ۵۰۰ گلوله توپ و ۳۳۱ راکت هواپیمای به دزفول اصابت کرد و بیش از ۱۹ هزار واحد مسکونی و تجاری در این شهر تخریب شد. ۲ هزار و ۷۰۰ روز مقاومت شهر، هزار و ۶۰۰ شهید را تقدیم انقلاب کرد و دزفول به نخستین شهری تبدیل شد که شهادت‌های دسته جمعی در آن اتفاق افتاد. با وجود این حملات سنگین، شهر هیچ‌گاه تعطیل نشد و دزفولی‌ها خانه و کاشانه‌شان را ترک نکردند. بازار و مغازه‌ها به فعالیت‌شان ادامه می‌دادند و زندگی در شهر جریان داشت. جو فرهنگی و مذهبی دزفول باعث شد بسیاری از فرماندهان که در اطراف دزفول زندگی می‌کردند به آن جا بیایند. رزمندگان وقتی به شهر می‌رسیدند، دزفول را زنده و پر جنب و جوش می‌دیدند. اهالی شهر با آغوشی باز به استقبال رزمندگان می‌رفتند و وسایل مورد نیازشان را تأمین می‌کردند.

امام خمینی (ره) با مشاهده مقاومت جانانه دزفولی‌ها در پنجم اردیبهشت سال ۶۲ در دزفولی‌ها به مردم دزفول فرمودند: شما دزفولی‌ها امتحان دادید و از این امتحان خوب بیرون آمدید، شما دین خود را به اسلام ادا کردید. رهبر معظم انقلاب اسلامی هم چند سال بعد در دیدار مسئولان و دست‌اندرکاران ار دوهای راهبان نور کشور در خصوص مقاومت و پایداری مردم دزفول در دوران دفاع مقدس فرمودند: اینکه مرحوم قاضی در دزفول ماند و موجب شد که مردم در دزفول بمانند و با این همه موشکی که به دزفول زدند، دزفول تخلیه نشود، راز آن اینجاست، چون اگر دزفول از سکنه خالی می‌شد، گرفتن آن آسان بود.

معرفی کتاب گزارشی از شهر مقاوم دزفول در جنگ شهرها

عراقی‌ها به دزفول می‌گفتند سرزمین موشک‌ها

آن رسانه‌ها از آغاز جنگ شهرها سخن به میان می‌آوردند.

فصل سوم کتاب را باید فصل اصلی آن جدیدترین آثاری است که اخیراً توسط مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس منتشر شده و به قلم عبدالرضا سالمی‌نژاد به رشته تحریر در آمده است. سالمی‌نژاد که خود از اهالی دزفول است، پیشتر نیز کتاب «الف‌دزفول» با موضوع مقاومت مردم دزفول در برابر بمباران دشمن یعنی را منتشر کرده بود. به مناسبت چهارم خرداد روز مقاومت، روز دزفول نگاه‌ی به داشته‌های کتاب دزفول در این شهر در پنج مقطع مختلف مورد حمله دشمن قرار گرفته است. مقطع اول که طولانی‌ترین مقطع آن نیز است، از شروع جنگ تا ۲۲ خرداد ۱۳۶۳ اتفاق افتاد و بیشترین تلفات جانی و مالی را بر دزفولی‌ها تحمیل کرد. مقطع دوم از ۱۴ بهمن ۱۳۶۳ تا ۱۸ فروردین ۱۳۶۴ ادامه داشت. مقطع سوم از چهارم خرداد ۱۳۶۴ تا ۹ تیرماه ۱۳۶۴ بود و مقطع چهارم نیز از ۲۰ مرداد ۱۳۶۵ تا ۲۸ بهمن ۱۳۶۵ صورت گرفت. نهایتاً مقطع پنجم آن از ۱۹ مرداد ۱۳۶۶ تا ۳۱ فروردین ۱۳۶۷ بود. در تمامی این موارد دزفولی‌ها در طول هشت سال دفاع مقدس در برابر بمباران وحشیانه دشمن ایستادند و مقاومت کردند.

بعد از ذکر مقاطع پنجگانه، نویسنده به تشریح هر کدام از آنها می‌پردازد. در این بخش به آمارهای جالبی برمی‌خوریم که شاید در منابع دیگر کمتر به آن اشاره شده باشد: «دزفول برای اولین بار در ۵ مهرماه ۱۳۵۹ مورد حملات توپخانه‌ای، در هفتم مهرماه مورد حملات هوایی و در ۱۶ مهرماه مورد حملات موشکی قرار گرفت. در این مقطع بیشترین تلفات جانی و مالی را هم نسبت به دیگر شهرها متحمل شد.»

یکی از امتیاز شاخص کتاب دزفول در جنگ، تحقیقات شفاهی و میدانی است که نویسنده انجام داده و در مقدمه کتاب نیز به آن اشاره شده است. در بخشی از کتاب به نقل از عبدالحمین کلویی، یکی از شاهدان عینی می‌آورد: «برادرم غلامحسین از آبادان به دزفول و به منزل ما آمده بود. شب ساعت ۱۰ و نیم بود که همراه همرا با ترکش آهن و شمشیرهای مادر خیابان ۳ متری شریعتی فرود آمد. هوا تاریک شد و شیشه‌های منزل ما شکست، در و پنجره‌ها در هم پیچید.»

در یک نگاه کلی این کتاب مملو از آمارهای بکر و دست‌اول در خصوص مقاومت مردمی دزفول است که در منابع دیگر کمتر به آنها برمی‌خوریم. این آمارها را گزارش‌های مردمی برپا ترس می‌کند و بر لطف کتاب می‌افزاید. پایان بخشی از کتاب را با هم مرور می‌کنیم:

«مقارن ساعت ۱۰ و نیم صبح روز سوم مهرماه ۱۳۶۵ دیوار صوتی بر فراز دزفول و هفت تپه به طور همزمان توسط هواپیماهای ارتش بعث شکسته شد. در ۱۳ مهرماه نیز یک واحد اقتصادی در دزفول مورد حمله میانی نظری و تاریخچه جنگ شهرها در دفاع مقدس پرداخته می‌شود و یک تعریف کلی از مفهوم جنگ شهرها ارائه می‌شود. منظور از مطالب این کتاب برمی‌آید، جنگ شهرها در تاریخ ۲۳ بهمن ماه ۱۳۶۳ شروع می‌شود. آنجا که ایران در برابر چهار سال بمباران بی‌امان دشمن، برای اولین بار سه شهر عراق را بمباران می‌کند و متعاقب

بعد از ذکر مقاطع حمله بعثی‌ها به دزفول، نویسنده به تشریح هر کدام از آنها می‌پردازد: «دزفول برای اولین بار در ۵ مهرماه ۱۳۵۹ مورد حملات توپخانه‌ای، در هفتم مهرماه مورد حملات هوایی و در ۱۶ مهرماه مورد حملات موشکی قرار گرفت. در این مقطع بیشترین تلفات جانی و مالی را هم نسبت به دیگر شهرها متحمل شد.»

دفاع مقدس است، این کتاب از فصل دوم جذاب‌تر باشد؛ در این فصل است که به میانی نظری و تاریخچه جنگ شهرها در دفاع مقدس پرداخته می‌شود و یک تعریف کلی از مفهوم جنگ شهرها ارائه می‌شود. منظور از مطالب این کتاب برمی‌آید، جنگ شهرها در تاریخ ۲۳ بهمن ماه ۱۳۶۳ شروع می‌شود. آنجا که ایران در برابر چهار سال بمباران بی‌امان دشمن، برای اولین بار سه شهر عراق را بمباران می‌کند و متعاقب

طراحی: علیرضا سجادی فر | شماره ۵۲۸۱

جدول سودوکو

ارقام ۹ تا ۹ را طوری قرار دهید که در هر ردیف، ستون و مربع‌های کوچک سه در سه فقط یک بار به کار روند.

جدول کلمات متقاطع

پاسخ جدول شماره ۵۲۸۰

		۱						۹
		۸	۲	۱				۷
۳			۹					۸
		۲		۷				۸
		۶		۸				۲
		۹						۷
		۲		۹	۴			۷
				۳	۴			۷
				۳				

۱	۵	۷	۴	۸	۳	۱	۶	۲	۹
۳	۸	۷	۵	۶	۱	۲	۹	۴	۸
۵	۸	۷	۴	۶	۱	۲	۹	۳	۸
۵	۸	۳	۴	۶	۱	۲	۹	۷	۸
۵	۸	۳	۴	۶	۱	۲	۹	۷	۸
۵	۸	۳	۴	۶	۱	۲	۹	۷	۸
۵	۸	۳	۴	۶	۱	۲	۹	۷	۸
۵	۸	۳	۴	۶	۱	۲	۹	۷	۸
۵	۸	۳	۴	۶	۱	۲	۹	۷	۸
۵	۸	۳	۴	۶	۱	۲	۹	۷	۸

از راست به چپ
۱- در قرآن به کسانی که ولایت غیر خدا را پذیرفته‌اند به آن تشبیه شده‌اند- فیلسوف مشهور هلندی قرن هفدهم که مهم‌ترین کتاب او اخلاق نام دارد ■ ۲- عبادتی که سپر مؤمن برابر آتش روز قیامت است- نوعی چاپ- از شهرهای استان هرمزگان ■ ۳- صدارت- سخن‌چین- نوعی قایق مسابقه‌ای ■ ۴- هر یک از آلات موسیقی- در قدیم همه راه‌ها به آن ختم می‌شد- قدر و قیمت- از آهنگ‌های موسیقی ایرانی ■ ۵- پیش‌شماره مخابراتی- راهرو- مادر رسول اکرم ■ ۶- پیام‌نگار فرهنگستان- وسط و بین- خسیس ■ ۷- سمت راست- گیاهان و رستنی‌ها- حشره خونخوار ■ ۸- تقسیم‌کننده آب در مزارع- برگ کافد- ممارست ■ ۹- فتنه و آشوب- همایش- از شهدای مؤتلفه ■ ۱۰- حرف روسی- آهنگر شاهنامه- رگ‌های برجسته‌دست ■ ۱۱- نوعی پارچه‌نایلونی- مرکز کردستان- تکرار حرفی ■ ۱۲- پول تایلند- نوعی تنور نان ماشینی- ماسدر- لر- معدن ■ ۱۳- قفاز- مریته و بار- خواربار فروسی ■ ۱۴- سرمربی رئال مادرید- کرگدن- صبر زرد ■ ۱۵- با تناوب یک به یک- ترکیدن بعب

از بالا به پایین

۱- کنایه از کسی که باز یچه دیگران است و از خودش اختیاری ندارد ■ ۲- طفلی که تازه به دنیا آمده- مردنی- شهری نزدیک قزوین ■ ۳- نوعی بیماری که میکروب از راه زخم وارد بدن می‌شود- برادر سلیم و تور- نوگرا ■ ۴- برای، به سبب- از اسامی بانوان- بز کوهی- هست آذری ■ ۵- خانه‌های ریز عکس- فرانکس- رطوبت ■ ۶- صفت عدد- نرم‌کننده- وعده داده شده ■ ۷- در کشتنی می‌زند- خاندان گیلانی که بیش از ۲۰۰ سال در جنوب ایران و عراق فرمانروایی کردند- نوعی درخت با برگ‌های پنجه‌ای شکل ■ ۸- آزمایشگاه منجمان- بندگاه میان مساعد و یازو- منطقه توریستی در اردبیل ■ ۹- پوشاننده عیب- قرین و نزدیک- اراده ■ ۱۰- برتری‌ها و امتیازات- شکل و طریقه- یک و یک ■ ۱۱- دریا- سرزنش کردن- رسم و رسوم ■ ۱۲- امیدش را در آفریقای جنوبی بچوید- تکرار حرفی- راه راست و درست- کوه سیمرغ ■ ۱۳- نان گرده- فرشته- دانشکده ■ ۱۴- مفصل بین ران و ساق پا- شایان‌شده- اثر ماکسیم گورکی ■ ۱۵- از شاگردان ابن‌سینا که شیخ کتاب المباحثات خود را در پاسخ به پرسش‌های وی نوشته است